

Реферат на тему: "Життя та творчість Дмитра Павличка. Курсова робота"

Дмитро Павличко

Курсова робота з української літератури.

Життя та творчість Дмитра Павличка

XX століття виходить на останню пряму. З карти планети майже щезли "білі плями", з'явилися чорні знаки екологічного безглуздя. Амазонія — легені Землі — в сухотах. Аральське море дихає соляними суховіями. Чорнозем стомився. Меншає озону в атмосфері, більшає сум'яття в душі. Вмирають річки, народжуються легенди — про космічний родовід людства, про безсмертя духу, гарантоване всім. Розшифровано формулу ДНК, формулу гармонії людини і природи втрачено. Романтика космічних польотів спріснявіла, над глибинами людського ества розкошують екстрасенси.

Видобуто енергію атома, зневажено енергію сумління. Черговий міф НТР розвіяно над Прип'яттю.

Сучасник торопіє, перечитуючи історію століття, вслухаючись у скрегіт понять, стиснутих в єдиному просторі й часі. Потрібна воля і правда. Не для поганьблення чи хвали, а для руху вперед крізь твані напівістин, румовища суперечностей. Потрібна ясність думки і твердість духу, аби відробити свою частку історії й не зникчемніти в егоїстичному безсиллі. Бо як би не картало чи підносило себе людство, воно хоче жити, а значить — мати майбутнє.

Понад усі науково-практичні дива, явлені вікові, що відходить,— потрібне гуманістичне осердя, доцентрова сила соціальної правди і волі, яка злиує в розумну цілість усі відкриття і звершення. Це і передовсім це буде дорогоцінною спадщиною, що її лишить XX століття прийдешньому. Тільки непохитна сила людського духу, здатного навести лад у самому собі і накіл себе, побороти лжу й відстояти справедливість, може бути спадком, якого не торкнеться тлін.

Час енциклопедистів минув, час універсальної особистості, провіщеної філософією комунізму, попереду. Справдешня універсальність — не в кількості освоєних фахових сфер, а в універсальному прояві людинолюбного, історично стверджувального духу. Мабуть, це те, що ми найбільше цінуємо в таланті або й над талант, те, що входить в ноосферу невловимою матерією моральності буття, гармонізує це буття і надає йому смислу.

Кажемо — Ленін, і думаємо насамперед про це. Кажемо — Вернадський, і думаємо про це. Дивимося на обеліски — і думаємо про це. Згадаймо тисячі й мільйони непримітних доль, якими країна підводилася з воєнних руш і прозрівала суперечності сталінської доби, не впадаючи у розпач та зневіру,— і ми зрозуміємо, що думаємо про те саме. Кожна чесна людина має тут свій ужинок.

Та незрідка,— особливо в мистецтві,— гуманістична мобілізованість є не тільки

моральним підґрунтям роботи, а й її соціально-філософською метою. Вона спонукає митця продиратися крізь найгостріші суперечності і тим доводить і міць свою, і справдешність.

Так огир чекає на сміливця, щедро задобрена сокира кличе майстра до дерева, а скрипка — до мелодії. Кожне розумне знаряддя потребує застосування. І коли духовно-інтелектуальна змога людини ХХ століття справді є таким знаряддям у творенні історії, вона теж кличе своїх майстрів до прямого діла. Не десь і колись, у якомусь архімудрому суспільстві, а тут і тепер вона прагне явити свою дієвість і являє її, виступаючи вже не лише природним джерелом творчості, а й великою — на все життя — темою.

Боротьба з ентропією духу, розгубленістю й безсиллям, епічний прорив до нового розуміння світу крізь товщу його проблем і парадоксів, звершення богів в ім'я істинно людської сутності, розвінчання міфів і напівправд задля гуманізації поступу — ось що значить ця невичерпна тема, яка в одній фразі звучить так: "Людино — ти можеш!". Близько сорока років творчого життя віддав їй Дмитро Павличко — поет, філософ, Майстер Дмитро Васильович Павличко народився 28 вересня 1929 р. в селі Стопчатові на Підкарпатті в багатодітній селянській родині. Точніше — десь неподалік цієї дати, якою поява дитини була зафіксована при хрестинах у церковній книзі. Сталося це в полі при копанні картоплі — звичайний епізод хліборобського щодення.

Кілька літ Павличкам довелося жити в стайні, бо хата згоріла, а нова зводилася поволі, зростала разом із дітьми. В пам'яті поета глибоко вкарбувалися майстерка, шурхіт пилки, запах розтятої деревини, перетворюваної на одвірок і платну, варцабу і крокви — предмети теплі й гарні. Гуцульщина споконвік шанувала дерево — вірного супутника людини від колиски до труни. У Д. Павличка це особливе ставлення, відбите сотнями образів, посилювалося й першими дитячими враженнями.

Батько — Василь Миколайович — був чоловіком освіченим (як на свій час), вельми працелюбним та енергійним. Перейшов через фронти та війська першої світової війни, побував і в Києві, і у Львові, де його засудили на розстріл, а він утік, звільнивши з собою і в'язнів Бригідок. Із встановленням у Галичині пілсудчини осів на дідишні, не втративши при тому інтересу до політики. Брав участь у сільських сходах, виступав у ролі народного адвоката, відстоюючи інтереси покривджених земляків. 1939 р. в перших лавах активістів зустрічав Червону Армію, став першим головою новоутвореного колгоспу. Працював усе життя і помер при роботі: "Якось, коли вже йому було за сімдесят, попросив у друзів своїх цигарку. Затягся й відкинув її геть. "Вже не смачна", — сказав, і помер, стоячи, зіпершись плечима на стіну, так, ніби й смерть прийняв як роботу, а не відпочинок".

Мати — Параска Юріївна Бойчук — була жінкою неписьменною, але при тому багато знала з "Кобзаря" та Франкових творів, до читання вголос яких щонеділі наворачтала дітей. Мала чудову пам'ять і смак до поезії. Д. Павличко пригадує вірші, якими вона диктувала йому листи до Коломийської гімназії. Померла 1955 р. від тяжкої праці.

Освіта на Підкарпатті була в пошані. Та й житейський глузд підказував:

малоземельні батьки нічого не могли лишити дітям у спадок, окрім знань, які прагнули дати за всяку, дуже тяжку як на селянський статок ціну.

Дмитро Павличко почав ходити до школи в Яблунів. Школа була польська, українська мова — заборонена. Конфлікти, що з цього виникали, поет пригадає згодом у нотатках "Про себе" та ще у віршах вилле гіркоту зневаженої гідності ("За мову мужицьку не раз на коліна довелося у школі ставати мені..."). Він вивчить мову Міцкевича і полюбить культуру його народу, в Коломийській гімназії опанує німецьку та латинь, усе життя пожадливо й невтомно всотуватиме духовні скарби інших народів та епох. І все це покріплюватиме в ньому любовне, трепетне, бережливе ставлення до рідного слова. Захист і плекання його стануть для Д. Павличка — одного з найосвіченіших українських літераторів сьогодення — справою обов'язку й честі.

В тимчасово окупованій Коломиї одразу за парканом гімназії, де на той час навчався поет, фашисти розташували єврейське гетто. Звідси бранців партіями вивозили на розстріл, а ті, що лишалися, пухли від голоду. Темними ночами гімназисти прив'язували тягарі до привезених матерями паляниць і, розкручуючи такий молот із хліба й каменю, перекидали його на територію гетто. Вдень їх зустрічали страдницькі й вдячні погляди зчорнілих єврейських дітей. Очі болю і сподівання. Вони запам'ятаються назавжди.

1944 р. в числі інших заложників німці розстріляли брата Петра. Тоді вперше, схилившись на віко труни, Д. Павличко вилив свою любов і ненависть у ще дитячі, незграбні, та виболені рядки. До поеми "Вогнище", в якій цей трагічний епізод дістав філософське відбиття, було ще далеко. Та реальність — гірка й правдива — вже стала на порозі. Вона завжди притягатиме митця — уперед всіх фантазійних злетів та романтичних вигадок.

1948 р. Д. Павличко скінчив десятирічку. Історія вступу до вищої школи — окрема сторінка його досі не написаної автобіографії, знаменна в багатьох відношеннях. Передовсім — широта зацікавлень, що провела поета через кілька міст, змушуючи його шукати застосування своїм вируючим силам. Була це й безсумнівна свобода вибору, ототожнювана самим пошукачем знань із Радянською владою, її глибоким гуманізмом.

Д. Павличко подав документи до Станіславського медичного інституту (зараз м. Івано-Франківськ), але відсутність потрібної довідки з військкомату та — суто емоційне — запах йодоформу в похмурих коридорах (а за вікном цвіла, аж задихалася, липа!) ураз поламали ці наміри й привели юнака на фізичний факультет Чернівецького університету. Щоправда, не далі приймальної комісії. Але щось у цьому спалахові інтересу до основ світобудови було не випадкове, органічне для його натури. Воно уконкретнилося в рішенні стати студентом філософського факультету Київського університету, potwierдженому блискуче складеними іспитами (філософією захоплювався давно, "Діалектику природи" Ф. Енгельса проштудіював іще в школі). Але стати студентом КДУ Павличкові теж не довелося — його не прийняли на тій підставі, що він був галичанином. У міністерстві змогли допомогти лише запискою до ректорату Львівського університету, де однією фразою зазначалося, що ім'ярек дозволяється

прийняти на історичний факультет. І знову — мандри. Цього разу "зайцем", на дахах вагонів (гроші давно вийшли); чекання в приймальнях, сподівання. За браком місць на історичному Д. Павличко став студентом української філології (відділ логіки й психології). Людина і космос, матерія і час — усе це замкнулося для нього на рідному слові, його незглибимій суті.

Випадок у Київському університеті не захитав ні моральних, ні суспільних поглядів Д. Павличка. Та й не було це для нього першим студеним повієм соціальних суперечностей, здатним пригасити палахкотіння молодої душі. Романтичні ілюзії ніколи не мали над поетом особливої влади; смислом і загадковістю повнилася для нього сама реальна дійсність. Та й доля не розщедрилася на "сни рожевого дитинства", а тим паче юності.

Від осені 1945 р. до весни 1946 р. Д. Павличко був ув'язнений у Станіславі по сфабрикованому звинуваченню в причетності до бандерівських злочинств. У ті роки рвійність у викритті всіляких "змов" та "груп" не була дивиною, особливо на західних, нещодавно возз'єднаних землях України. Комісія з Москви визнала безпідставними висунуті проти групи підлітків звинувачення, але баланди покуштувати довелось.

А "на волі" чигала інша кривда — школярів, які запізна поверталися додому, перестрівали бандерівці, допитуючись, чи бува, не комсомольці. Про кого таке дізнавалися — тих катували і страчували. Такою була дійсність. Надивився Д. Павличко і на повішених активістів, і на заподіяні "лісовиками" пожежі. Зблизька спізнав "лице ненависті", лице націоналістичного звірства, запам'ятав його на все життя.

Отак гартувалася нетерпимість до всякої соціальної несправедливості, перегинів, якими б гаслами вони не прикривалися. Кожний прояв націоналізму завжди кликатиме поета до бою за рівність усіх народів, казенна бездушність і сваволя глибоко обурюватимуть його людську гідність. Як зізнається нині поет, до XX з'їзду КПРС він був внутрішньо готовий, особа "вождя всіх народів" ніколи не викликала захвату. Навіть на юнацький розсуд Сталін і його практика ніяк не сполучалися з кличною і дорогою ідеєю комунізму.

Ще будучи в університеті, Д. Павличко керує літературною частиною Львівського ТЮГу, з 1953 р. — навчається в аспірантурі під керівництвом академіка М. Возняка. Однак поетична творчість відсунула наукову роботу на другий план, і дисертації він так і не захистив. Гадаю, аби нині, як колись, було прийнято присуджувати науковий ступінь за сумою праць, Д. Павличко із сотнями своїх блискучих літературознавчих і критичних студій одержав би вищий.

Від 1957 по 1959 рр. Д. Павличко керує відділом поезії журналу "Жовтень", наступних п'ять років — на "творчих хлібах". Переїхавши до Києва 1964 р., поет якийсь час працює в сценарній майстерні кіностудії ім. О. Довженка (за його роботами поставлені фільми "Сон" — у співавторстві з В. Денисенком, та "Захар Беркут"). 1966—1968 роки віддані роботі в секретаріаті правління СПУ, а потім знову "творчі хліби" і велика, може, не так за часом, (1971—1978), як за покладеними зусиллями робота на посаді редактора журналу "Всесвіт". І тепер Д. Павличко вважає його своїм

дорогим дітищем (цілий ряд всесвітньовідомих письменників уперше прийшли до українського читача саме зі сторінок цього журналу). Секретар СП СРСР від 1986 р., з 1988 р.— секретар правління СПУ. І протягом усього часу — численні відрядження, поїздки за кордон, участь у роботі багатьох делегацій та комісій, товариств, редколегій тощо. Таким у загальних рисах виглядає трудовий шлях Д. Павличка, а на творчий — мусимо повернутися від початку.

1 січня 1951 р. в газеті ЛДУ "За Радянську науку" був опублікований перший, як вважається, вірш Д. Павличка "Дві ялинки". Звісно, першим "з-під пера" він не був: "Писати вірші почав я в дитячому віці,— згадує поет.— Декламуючи зі сцени вірші Тараса Шевченка, я сприймав його твори як своє власне імпровізоване слово. З того вогнистого переживання я не міг вийти до того часу, доки не почав складати власні вірші. Одначе думати про себе як про майбутнього письменника я почав тільки в студентські роки, і то не одразу, а десь уже на третьому курсі філологічного факультету".

Однак саме цим віршем Д. Павличко рішуче заявив про соціально-публіцистичну гостроту свого поетичного мислення, полоненого не перегрою відчуттів та естетичних вражень, а суспільною напругою і болем, що вигорблюють і благополучний, здавалось би, зріз життя. Веселе новорічне свято озвалося голосом болю, ще не причахлого у душі. Таке психологічне вторгнення однієї реальності в іншу, моральний тиск однієї сутності на іншу стане архітектонічною особливістю Павличкових картин, позбавлятиме їх глазурованої гладкості та одноплщинності. Механізм цей з часом ускладнюватиметься — від спогаду, публіцистичної паралелі до діалектичного заперечення і єдності протилежностей. Однак важча, болісніша, соціальне питоміша образна думка завжди проступатиме крізь більш прозорі й світлі шари експозиції. Є тут своє психологічне підґрунтя, адже справжня втіха — та, що пам'ятає ще про біль, а радість поглиблюється знанням страждання.

Перша книжка Д. Павличка "Любов і ненависть" (1953) тому й стала першорядним явищем молоді музи, що принесла поезію громадянськи стривожену і гострокутну. Звеличення радянського сьогодення виростало зі свідомості учорашньої нужденності, а тому не мало казенної заданості. Воно прямо адресувалося народу, що здолав стихію власництва й темноти, зажив благородно і сміло:

Мене також чекала згуба,
Нужда і безробіття вир —
Я син простого лісоруба,
Гуцула із Карпатських гір.
В твоєму університеті
Я вчусь тепер, народе мій.
Так дай же в молодому злеті
Мені піднятись вище мрій.
("Я син простого лісоруба...")

Ця громадянська напруга (подекуди тематично й роззосереджена) вирізняла дебют

Д. Павличка з потоку української повоєнної лірики, підрожевленої погідністю переможного настрою, з другого боку — не надто сміливої порушувати гострі проблеми.

Вірш Д. Павличка виростав на свіжій межі двох епох рідного краю, в ньому нуртувала енергія суспільних перетворень, викрешуючись громовицями громадянського пафосу: "Але, людське забувши щастя й горе, // Який до чорта буду я поет!" — писав двадцятичотирилітній автор "Любові й ненависті". Тут, у сліпучих спалахах світоглядної ясності, змикалися суспільно-психологічні суперечності Гуцульщини, які всеукраїнський читач сприймав не так розумом, як серцем, відчуваючи "на дотик" тектонічне двигіння незнаних життєвих глибин.

Це й важке перетворення в іншу — соціалістичну — якість одвічного стремління селянина до власного ґрунту ("Земля"), утвердження в боротьбі нової ідеології, вивільнення свідомості з-під влади церкви — тривале, пов'язане з багатьма конфліктами, аж до найболючіших — родинних ("Відповідь батькам"). Це й подолання націоналістичної омани, що завдала стільки лиха возз'єднанням землям і гірко відлунилася по всій країні ("Убивці").

В усіх ліричних темах Д. Павличка пульсував пафос все-можності, невичерпної сили молодечого духу, бриніла висока оптимістична нота руху через "терни до зірок". В голосі молодого поета було щось неструджене, неперемерхле, щось від святого неофітського захвату. Все те, що згодом вигартується в усвідомлене і невідступне служіння Правді, в оце освячене її підбадьорливим горішнім доторком "Людино — ти можеш!".

А ще художня достеменність, шорстка відчутність образу, про яку так гарно сказав потім А. Малишко: "В поезії Дмитра Павличка розвинувся, задзвенів, зацвів у слові вічний катран прикарпатського Покуття, з смереками і дубами, з мозолистими, шкарубкими долонями батька, з ріллею, що пахне плугом і посіяним зерном".

Визнання прийшло до поета з першою збіркою. 1954 р., за пропозицією М. Бажана, Д. Павличка (заочно!) прийняли до Спілки письменників. Того ж року його творчість була високо оцінена на III з'їзді письменників України.

Наступні збірки ("Моя земля", 1955; "Чорна нитка", 1958) разом із розвитком мотивів, які вже прозвучали, приносять і нові, дещо несподівані для суворо інтонованої музи Д. Павличка, а водночас такі природні. Коли в "Любові й ненависті" подих інтимних почувань ледь зазначився, перейшовши окремими віршами тихо, як вечірня казка, то вже в "Моїй землі" стужавів смерековим духом і почав витворювати свою власну поетичну плоть (цикл "Любов", пізніше названий "Пахощі хвої"). Його вірш ще часом підпадає під класичні впливи, скажімо, І. Франка, Т. Шевченка (стилістика Кобзаря ясно проступає у пісні "Закарпатці, брати мої", 1954) чи В. Сосюри (мала поемка "Не по дорозі", 1954, написана в розповідній інтонації його ліро-епічних творів 20-х років). Та дедалі чіткіше вимальовуються риси власного поетичного мислення, що проглянуть в усіх жанрах і стануть його особистим майстровим знаком. Це — особлива конфліктність ліричного сюжету, в якому думка і почуття рухаються доланням

суперечностей, а обмеженість окремих позицій перетворюється на всеохопність діалектичного судження. На просторинь, що відкривається за явищем чи станом і напоює людину жагою жити.

Поет зображує ліричного героя в багатьох психологічних станах, кожен з яких суб'єктивно остаточний, але насправді переходить в інший. Так, у вірші "Ти мене гуцулом називала" юнацька нетерплячість серця обертається очманілою закоханістю, що перегорає на гіркоту зневажених почуттів і, здавалося б, цілковиту внутрішню випорожненість, яка заповнюється цілющим тунком досвіду: "У багатті другого кохання // Першого завжди іскринка тліє".

Прорив до нового розуміння суті пережитого, трансформація конкретно-буттєвого досвіду в енергію філософського знання, яке підноситься над собою і зіштовхується з іще більшою складністю життя,— ось джерело драматургічної напруги Павличкового вірша, шлях художньої думки, що не обривається з останнім рядком, а продовжується за ним, немов за обрієм. І що особливо цікаво: переконаний у власній правоті, наступальний, навіть навальний поет, Д. Павличко не пригнічує читача, не притискає його думкою до координат реального будення, а, навпаки, мовби підштовхує і пропонує вийти за узвичаєні їх межі. Це тому, що виголошувана істина не означається в останній інстанції, а мобілізує на освоєння нових соціально-філософських просторів.

Згадаймо вірш "В хаті" (1955): стара баба обурюється на онуків, які в атеїстичному запалі наміряються винести з хати ікону пречистої ("Що їх благаю — таж ви в комсомолі, Розуму братися час! // Де там! Ми, кажуть, її у stodолі // Можем прибити для вас!"). У когось вона викличе усмішку, в когось жаль. Але ж парадокс у тім, що ця стара жінка сама вітає і розуміє нову ідеологію як можливість для молоді витворити щось краще, мудріше за те, чим жила вона, а не як право на знищення її малого світку, її уявлень, тобто її самої як наївної, "темної", але ж людини. Не сьогодні-завтра вона піде на вічні строки, й та ікона, що є часткою її життя, стане мальовидлом, і по всьому. Але й комсомольцям наче ж не личить обідати під образами. Так суб'єктивна правота героїв конфлікту змушує читача дати йому власну оцінку, зробити наступний крок в осмисленні ситуації. В даному разі ним є тільки гуманістична ідея про те, що все справді плідне й тривале народжується з доброти та уваги до людини, а не безоглядності та поспіху. Ця ідея не нав'язується читачеві, навіть не висловлюється, а мріє за поетичною картиною.

Діалектичність думки, що прозирнула в низці творів 50-х років, означила кінець "поетичного дитинства", раннього періоду творчості Д. Павличка і початок великої зрілої роботи. Але, як хотілося показати, в тому "дитинстві" були і правда, і принада. Найкраще про це сказав сам поет: "Я нічого не хотів би змінити в моєму минулому житті. Слабкі вірші, написані мною в молодості, були щирими. Щирість і людяність я ціную вище за майстерність, тому що тільки з їхньою допомогою можна бути не просто майстром, але ж і людиною".

Для Д. Павличка це завжди означало чути інших, чути біль і радість народу, серцем вловлювати суворий голос доби як заклик зайняти місце в шерезі сміливців,

правдоборців, тих, кого завжди менше. Розім'яклу в рефлексіях та декорах, улесливу й боязку музу поет зневажає як відступництво від великого обов'язку, покладеного народом на плечі своїх митців. Прозріння нового й викриття виродженого, занурення в культурно-філософські глибини задля нових ідей — так розуміє він художній труд. "У небесах схоластики не видно мислі-ластівки, не видно думки-блискавки, що бігає навискоки", — писав Д. Павличко 1958 р., мовби роззираючись по надміру заквітчаних і перенаселених солов'ями поетичних просторах десятиліття. Ця думка не заадресована, однак поет і досі вважає, що біда поетичного покоління 50-х у тому, що воно "ніяк не може знайти свою тему". Накреслюється і власна програма: "блискавкою-мислею своє життя я висловлю". Першим її виконаним пунктом стала збірка "Правда кличе!" (1958), книга, яка стала духовним порогом "шестидесятників", — слава і сором свого часу, дитя мужності і жертва напівправди.

Вісімнадцятитисячний Гі тираж було вилучено з обігу й знищено. На IV з'їзді письменників України П. Тичині було довірено місію "осмикнути" поета, котрий вийшов за рамки дозволеного, вибився з дифірамбічного тону, що Павло Григорович з властивою йому делікатністю й виконав. Сама книжечка не згадувалася як неіснуюча, але малася на увазі саме вона, її інвективні "неясності".

Тим часом жодних неясностей не було — то гримнула Правда про сталінську добу, бюрократизм, ідеологічне фарисейство, лицемірність; гірка нередукована правда, покликана до життя XX з'їздом КПРС, але в усій повноті своїй, як виявилось, передчасна.

Це був голос громадянської совісті, яка назвала своїм ім'ям не тільки "вождя всіх народів" та його діяння, а й застерігала, що з його смертю не зникає антидемократичний механізм чиновницького адміністрування. Досі сонет Д. Павличка "Коли помер кривавий Торквемада" лишається неперевершеною й унікальною за своєю соціально-філософською проникливістю алегорією:

Пішли по всій Іспанії ченці.

.....

Вони самі усім розповідали,

Що інквізитор уже нема.

А люди, слухаючи їх, ридали...

Не усміхались навіть крадькома;

Напевно, дуже добре пам'ятали,

Що здох тиран, але стоїть тюрма!

Тільки теперішній перебудовний час по-справжньому розкрив ідею твору. Не випадково найкращу її інтерпретацію знаходимо в таких далеких від української поезії роздумах Є. Носова: "З вершин бюрократичної піраміди було скинуто її творця, у порослих мохом стінах абсолютистської споруди пробили віддушину, впустили живодайне повітря. Але ж сама піраміда лишилась! З усіма своїми ієрархічними поверхами і навіть вільним кріслом на вершині. А поки крісло не прибране, завжди буде спокуса залізти в нього й примірятися. Отже все, що було зроблено, можна було

назвати лише послабленням, а не демократією".

І було назване в поезії Д. Павличком! Він перший і єдиний, за тридцять літ до рязановської пісеньки "Мы не сеем, не пашем, не строим, // Мы гордимся общественным строем", відважив ляпаса функціонеру, котрий "Не оре, не кує і не будує, //Лише гукає: "В комунізм йдемо!". Перший і єдиний відверто сказав про розшарування суспільства на тих, хто працює, і тих, хто розподіляє плоди цієї праці, не забуваючи про себе та погейкуючи "жвавіше, жвавіше!" ("Лист прибиральниці до поета"). Образ "кам'яного чоловіка" з одноіменного вірша, що до збірки не ввійшов і лише раз побачив світ зі сторінок "Літературної України" (1962, 3 листоп.), досі лишається найсильнішою метафорою духовного скам'яніння, що охопило країну в пору репресій, породивши не тільки можновладця, а й сліпого виконавця. Того, хто й досі не може опритомніти, тупо наморщує низьке чоло й хитає головою, читаючи в пресі жаску правду про вчорашнє, про самого себе. Аж страшно, як актуально звучать ці давні рядки:

Як гордо він ходив землею
З високим стажем без доган.
Він зняв сьогодні портупею —
На пенсії його наган.
За кожну кулю по копійці
Йому сплатила вже казна,
Та вбиті ожили партійці,
У "Правде" їхні імена!
Встають розстріляні поети,
Співці червоних барикад,
І правда ожила, та все те
Ненавидить камінний кат.
Він остовпів у новім сяйві
Великих Іллічевих слів,
Обтяли Шіві руки зайві —
Лишили дві для мозолів.
Для праці чорної лишили,
Та він їх ніжно береже...
Він ще готов сотати жили
З тих, що його забули вже.

З партійних позицій Д. Павличко викривав духовний параліч як тяжкий наслідок сталінізму, художньо-публіцистичним словом розбивав закам'янілу в страху свідомість сучасника, власним прикладом, а не тільки жестом, кликав його "і рости, і діяти" на благо народу. Йому справді боліли "хайживістські ямби" ("Шановний критику, немов старі монети,.."), духовне зубожіння через утрату зв'язків з рідною культурою ("Лист до одного знайомого в справах філологічних").

У відкритій комуністичній боротьбі за оздоровлення всіх сфер суспільного життя Д.

Павличко став у той авангард культурно-політичного фронту, що випередив свій час і сягнув дня теперішнього. Поклик правди, кинутий поетом і заглушений переляканими жерцями напівправд, нині звучить на повну силу. Це видання вміщує всі вірші, які після 1958 р. більше не публікувалися.

Але головне в тому, що мужнє слово Д. Павличка і тоді не завмерло в пустелі. Воно було почуте й оцінене. Вся творча молодь, яка за три-чотири роки могутньою когортою виступила на літературну арену й опинилася в центрі уваги, знайшла в цьому слові підтримку власному дерзанню, мала його за надійний тил своїх духовно-інтелектуальних пошуків. Так, надійний, бо спалена "Правда кличе!" снопами іскор злетіла в "Тиші і грімі" В. Симоненка, "Баладах буднів" І. Драча, "Атомних прелюдах" М. Вінграновського, "Двадцятому валі" В. Олійника — в усій полум'яній ліриці "шестидесятників".

Саме з цього погляду є слушною думка М. Ільницького про те, що творчість Д. Павличка виявилася зв'язковою ланкою між живими класиками та новопризовцями української літератури. Завдяки безстрашному внутровуванню художньої думки в нові, досі не займані життєві сфери, реалізованій настанові докопатися до суті, до правди речей він має всі підстави іменуватися предтечею нині уславленої літературної хвилі. Від поезики Д. Павличка вельми різниться каскадно-метафоричний вірш І. Драча, неспішно-розважливий роздум Б. Олійника, матеріально відчутний образ М. Вінграновського. А поклик громадянського сумління і правди у всіх — єдиний.

Не раз писалося про спорідненість вірша Д. Павличка зі словом великого Каменяра. Думка ця ілюструвалася низкою присвячених І. Франкові поезій, ремінісценцій з його циклів та поем. А тим часом справжнім ґрунтом для неї була і є висока громадянськість поетичної мислі, вогонь сумління, що прибирається в своєрідне, відповідне часові слово. У Д. Павличка воно не раз набуває разючого публіцистичного звучання: "Як колись Шевченко, Франко, Олесь, так сьогодні Павличко часто бере в руки "бич Ювенала" і втручається в життєві справи сатиричним віршем, інвективою чи воззванням". Але не тільки. Бо сама публіцистична гострота зумовлюється філософською доскіпливістю суджень, культурою думки, загорнутої в зумисне позбавлену пишнот образну матерію.

Кажучи про інтелектуалізацію лірики, виявлену в порозумнішанні і думки поетичної, і почуття, не забуваймо зробленого тут Д. Павличком. Вже 1968 р. це ясно бачив і розумів А. Малишко: "Ідейно-філософська масштабність віку викликає до дії поезію інтелектуальну, мудру на слові, безмежну в своїх категоріях і художніх потенціях, де сфера емоційного звучання виповнюється своєрідною гамою кольорів, звуків, душевних відтінків і найглибшим — у меті своїй, — найправдивішим і найпристраснішим зображенням і розкриттям людської вдачі". Отже, і в цьому плані творчість Д. Павличка пов'язала традиції Франка, Рильського, Бажана та інших схильних до поглибленого роздуму митців із сучасними поетичними пошуками.

Наприкінці 50-х поезія Д. Павличка увіходить в сталі проблемно-тематичні річища, які понижують усі наступні книги поета. Виходячи на перший план чи відступаючи

вглиб художнього континенту, вони будуть наповнюватися й тужавіти філософським нуртом. Творчий розвиток поета видаватиметься рідкісне рівним і висхідним, хоч матиме, безперечно, винятково зоряні години.

Відданість певним темам помітна і в цьому тритомнику, складеному не за хронологією зі збірок, а з великих поетичних циклів, писаних протягом двадцяти-тридцяти років. Такою бачиться громадянсько-публіцистична лірика від згаданих поезій до інвектив "Спіралі" (1984) й "Поем та притч" (1986). Як одне велике дослідження прочитується у Д. Павличка культурологічна тема, започаткована віршами, присвяченими Таланові (1953), і продовжувана досі. Ще одне річище — унікальна за пристрасністю та відвертістю інтимна лірика, що вперше озвалася "Пахощами хвої", саянула "Гранословом" (1968) і гордо піднеслася в "Таємниці твого обличчя" (1979). Крутими берегами рубаїв, сонетів і поем аж до восьмивіршів (1988) означена медитативно-філософська поезія, що дедалі сильніше вабить до себе поета, нагадуючи про психологічні закони творчості, за якими юності ближче захоплення, а зрілості — роздум.

Все це — розділи великої книги, художнього гуманістичного роздуму, що протистоїть навалі життєвих суперечностей та ентропічному холоду байдужості. Переїняти світ емоцією, забарвити ставленням і значить для поета олюднити його, що возвеличує образ самої людини, утверджує торжество розуму. З цієї точки зору Д. Павличко є чи не найпослідовнішим антропоцентристом нашої поезії, а його полум'яна лірика в цілості своїй — глибоко епічною. Суть цього пафосу розкривають рядки 1961 р.: "Я тимчасовий, та мусить пройти вічність крізь мене".

На зламі десятиліть провідною для Д. Павличка стає громадянсько-публіцистична лірика, звернена до головних політичних явищ доби, проблем миру, інших народів і країн. З одного боку, глобальність мислі продиктована самим часом, могутнім стартом НТР, по-новому побаченою малістю голубої Планети. З другого боку, загострене соціально-філософське бачення знаходить більше простору за межами внутрішнього життя країни, ніж у них, виливаючись часом в енергійну, але абстраговану публіцистичність: "Слово — на чати! // Дружба — пароль! // Кривді промчати // Тут не дозволяй! // Очі ворожі // Гострі, як ніж. // Ти на сторожі // Правди стоїш".

Подібні інтонації переважають у книгах "Бистрина" (1959), "Днина" (1960, відзначена у 1961 р. Республіканською комсомольською премією імені Миколи Островського), "На чатах" (1961). Шугаючи в буттєвих піднебесях, поетичне слово Д. Павличка насправді тяжіє до реальності, соціальної конкретності.

Творчою радістю роботи з живим матеріалом забарвлені картини з життя революційної Куби, зібрані в книзі "Пальмова віть" (1960).

Особливий смак до відточеної думки відчувається в циклі "Саям алейкум" (1961). В поезиці Д. Павличка закріплюються інтонації та форми, притаманні поетичній східній традиції, зовнішня врівноваженість яких таїть вибухову афористичну суть ("Кров одмиває вимушену зраду, // Невимушена зрада — пляма вічна"; "Щасливий той, хто бачив, мрію, // Але не доторкнувсь їй"). Суворі зосередженість злютовує вірші,

присвячені боротьбі за мир, настроєні на тривожні згуки, що перекочуються меридіанами планети,— "Жест Нерона" (1962). Задана самою назвою, а далі й віршем, історична ремінісценція говорить про серйозність і трудність проблеми, що й виділяє лірику Д. Павличка з-поміж багатьох полегшених і бадьористих творів на тему миру: "На світі більше куль, аніж сердець!// На світі більше мін, ніж томиків поезій!// На світі більше бомб, аніж будинків!". Вихоплений з руху буднів, зловісний, не обірваний історією жест Нерона рішуче повертає поезію Д. Павличка зі звіданих висот декларацій (в ряді випадків художньо вдалих) до реальності.

Поет ніби перейшов за три моря, оком гуманіста окинув небокраї ХХ століття, висловив своє розуміння соціально-етичних ідеалів і zarazом відчув потребу поглиблення багатьох істин, їх нового параметрування дійсністю. Багато що відходило в сферу ілюзій, соціальної романтики, натомість вигромаджувалися брили проблем, які вимагали осмислення. Тут коріння "Грано-слова" (1968), книги виняткової художньо-філософської сили, з багатьох точок зору етапної.

Для самого Д. Павличка "Гранослов" — вияв цілісної естетики, ґрунтованої на реалістичному образі, діалектичному розвитку думки від конкретного до загального. Поняття "філософічність" зроджує в пам'яті багато імен, однак це зовсім не нівелює їх своєрідності. Так, від гіркотної кінечності життя вмуртовується в його солодку розкіш Л. Первомайський, формули вищих істин спостерігає в буденні В. Мисик... Д. Павличко працює з "глиною" життя, мнє її, випалює в горнилі різних, суджень; йому конче потрібна придолонена густота реальності, якою поет оволодіває водномить, покладаючи на неї виражальні функції. Рефлексія, чуттєве нюансування, серпанкова багатозначність, раптовий відрух асоціацій — все це тамується в невидимому "дотворчому" акті, в надрах завершеної, формально дисциплінованої картини. Типовим прикладом є портрет А. Малишка:

Якби був зерном — те зерно б не розтерли,
Ярилася б нива камінна врожаєм.
Якби був горою, то тільки Говерлою,
Якби був рікою, то тільки Дунаєм.
("Малишкові")

Багато значив "Гранослов" і для української поезії. Ця книга продовжувала лінію інтелектуальної лірики, до певної міри підваженої і тривіальними розумуваннями в класичних формах, і метафорично звихреними новаціями молоді, яким не раз бракувало власне життєвої присутності. Сама проблема новаторства, яку в полемічних герцях інтерпретували то в суто ідеологічному, то в суто стильовому аспектах, виносилася "Гранословом" на матеріалістичний ґрунт. Творчий приклад Д. Павличка свідчив про те, що істинні художні відкриття зумовлюються осмисленням нових, незайманих життєвих сфер. "Гранослов" стане знаменником великого творчого злету десятиліття, поєднає і узгодить традиційний вірш В. Симоненка з карколомним асоціативним рядом І. Драча, емоційну стихію М. Вінграновського із сольфовим співом І. Жиленко. Рідкісне розмаїття індивідуальних форм і стилів примириться на спільному

грунті новоосвоюваних життєвих материків.

Після цієї книги вже не так важитиме спосіб висловлювання, як актуальність та проникливість думки, міра правди. Історично складеться так, що "Гранослов" стане в ряд найяскравіших літературних явищ, які будуть останнім піком 60-х, за котрим почнеться спад інтелектуально-духовної активності суспільного життя, названий нині періодом застою. Звісно, будуть у ньому свої озоріння й відкриття, крізь товщу догматизму та байдужості літературна думка пробиватиметься до джерел життя і правди, готуючи майбутнє прозріння. Та "Гранослов" лишиться одним з найбільших світил, під яким усі нерівності літературного поступу, всі його западини, злами та вершини бачитимуться з особливою ясністю.

Д. Павличко вигранив у слові ряд ідей, які десятиліття виношувало в розтулених долонях полемік та запальних суперечок. Насамперед це стосується нового масштабу особистості, прилученої до космічного бездна та часового безміру. У всесвітньому безмежжі крилатів історією Демон М. Вінграновського, зі свічкою між зірок шукав розгадку буття інтегральний мандрівник І. Драча, щось величезне й притягальне відкрилося людині в надрах атома і неба. Але ця ж людина в п'яному відчутті могутності вже починала тривожно позиркувати через плече на зелену колиску землі, звідки її вихопила стрімка течія НТР, шукати земну антитезу космічної безконечності як духовної пустоти. Це й низка поезій "пізнього" А. Малишка, і "Крапля" В. Мисика, і "Про хоробрість" Б. Олійника, й чимало іншого, де примирялася "фізика" і "лірика", закладалися підвалини гуманістичного потрактування космізму як світовідчуття. Д. Павличко опоетизував людину як начало всіх начал, показав у її звичайності духовне безмежжя, те, що й пов'язує кожне смертне "я" із вічним всесвітом ("Космос").

Земна велич людини розкрилася в "Гранослові", втихомирюючи ентеерівські амбіції та вносячи перспективу в щодення. Д. Павличко зобразив особистість не як володаря природи,— ця популярна в 50-х ідея почала виявляти свою ущербність,— а як частинку цієї природи, невіддільну від усього сущого, фрагмент загадкового круговороту матерії, де відбувається взаємоперехід вічності й миті. Поза цим контекстом просто неможливо зрозуміти незглибимість Павличкового, писаного з натури малюнка, об'ємність характеру, духовного мікрокосму, який шириться від серця і діловитим сновиганням бджіл, і мовчазним терпінням дерева, і горбкуватістю теплої землі, на якій квіти вигойдують мед:

Біля вуликів на землі
Лежить собі дід мій і куня.
І лазять бджоли по його чолі,
Як по розтрісканім зрізі пня.
І лазять бджоли по запалій щоці,
А він лежить собі, як неживий.
Очі його, немов чорні рубці,
Зашиті сивою ниткою вій.
Не ворухнеться його рука —

нехай беруть собі карий мед
Дідусь мій до смерті своєї звика,
Як звекає до слави поет.
("Біля вуликів на землі...")

Придивіться до цієї грандіозної у своїй філософічності й простоті картини — тут немає праху, а є матерія у безконечному триванні, що виявляє різні властивості аж до свідомості і доброти як вищої її сутності. Поезія, дитя мрії та ідеалу, розкрила духовний космос людини по цей бік буття. В естетиці українського вірша це було на той час звершенням безсумнівно значущим. У земних клопотах і пориваннях одкривалася даль духовної безконечності. Їй досі не маємо нічого подібного осанні гордої плоті, виспіваній Д. Павличком у сонеті "Лук", у віршах "Очі твої злочинно-гречні", "Моя гріховнице пречиста". Крайня як на нашу літературну традицію відвертість цих поезій виправдовується духовною далиною, що відкривається в торжестві земного кохання. Досі немає рівного "Молитві" Д. Павличка вірша во славу Шевченковому генію, бо тут углибає і розкошує в духовному безмежжі щаслива ним особистість.

Це особливе розкрилля виявляється і в гостроті соціального зору, що лемешем перегортає товщі злежаних і виснажених уявлень. Згодьтеся, потрібна справжня інтелектуальна свобода, аби підважити безгрішність і безсумнівну правоту народної маси так, як це зробив Д. Павличко у вірші "Аутодафе" (тепер публікується під назвою "Ян Гус".) Найпосутнішим словом про діалектику національного й інтернаціонального досі лишається вірш "В кабінеті Леніна", вперше після "Гранослова" пропонувався читачеві. Низкою інвектив ("Манекени", "Страх" та ін.) митець утручається в морально-етичні проблеми доби як речник правди і демократії. "Бажаючи дійти суті поетичної творчості Д. Павличка,— пише Ф. Неуважний,— ми б відкрили в ній думку про цілковиту офіру слова в ім'я найвищих цінностей — правди, добра і краси. Буде це також усвідомлення доконечності праці, зусилля, мозольного труда, розуміння потреби поєднання в поетичному слові "рацію" та "емоцію". Це буде максимальне твердження, виражене у вірші "Navigare necesse est!", що продовжує ідею, висловлену Лесею Українкою в "Contra spem spero" чи І. Франком у "Semper tiro". Слушно підмічена громадянська наснаженість Павличка не мусить, однак, затінювати того факту, що сама вона є виявом різнопланово багатой натури, пошукованої філософами істинно людської сутності. Трибунність поета відрізняється від ораторської наступальності чергового на вічі промовця так, як похвала життю від похвали богів, грім небесний од грому овацій, росяна тиша досвітку від тиші келійної. Це — спосіб життєвідчуття, а не одна з його форм, а тому й проявляється в усіх поетичних жанрах, розширюючи і саме їх коло.

Перегортаємо чергову сторінку і несподівано опиняємося в прозорій морозності "Зимових краєвидів", "на пленері", де й не видно запаленого ідеєю трибуна, котрий щойно допікав і термосив нас ядерним словом: "Повітря, неначе прозорий граніт, слюда снігова ряхтить, наче манна...". Тільки зрідка долине з глибини пейзажу голос автора ("шлях тоді проляже в світ, коли йтимуть за тобою"), але на мить, бо сам він

розчиниться в ландшафті, його контрастній фактурі, і засніжений простір буде натуральним продовженням його земного єства, впосадженого в оцей матеріальний світ так само, як в історію, філософію, почуття.

З роками поетичний пейзаж Д. Павличка, позначений особливою чіткістю штриха, збагачуватиметься філософськими мотивами, просто переходитиме в жанр натурфілософської лірики. Але й від оцього свого почуття він має зрозумілий онтологічний сенс, оскільки завершує картину духовного космосу людини площиною її земного буття, забезпечує його конкретно-речовим тлом світу.

Зведення такої величної і надійної художньої споруди, яка замикає в гуманістичну цілість людину, суспільство і всесвіт в їх історичному триванні, потребувало величезних творчих енергій, імпульсів і прозорін, які, здається, виходять за межі можливостей окремого, якого завгодно талановитого "я". Але Д. Павличко не сам,— і в цьому головна загадка його творчості, її рівного руху (хоча і тут гальмівні тенденції далися взнаки: чим, як не декларативним лубком, є, на тверезий розсуд, вірш "На будівництві Токтогульської ГЕС"?). Так, не сам, наскільки взагалі може бути не сам творець.

Збагнути це дозволяє культурологічне підґрунтя творчості Д. Павличка, безпосередньо явлене у цілій галереї портретів, з яких дивляться на нас митці різних віків і народів. Поетичне мислення Д. Павличка не лише пристрасне й інтелектуально глибоке, а й найвищою мірою запліднене попереднім митецьким досвідом і доробком. Воно увібрало відкривавче животворне зерня багатьох духовних світів, од ренесансового гуманізму Мікеланджело до самозреченого служіння народу І. Франка, од пафосу свободи Г. Сковороди до пафосу гармонії серця і ума М. Рильського. Десятки, сотні світів увійшли в лірику Д. Павличка не постаментами возвеличення, а сутністю свого буття в культурі людства, художньо-філософськими ідеями, якими продовжується їх життя сьогодні.

Широта культурних обріїв для письменника обов'язкова, але в ліриці, де бачимо світ крізь позитивне "я", вона, як правило, опосередковується, втрачає первісну багатолику розгорнутість. У Д. Павличка різночасові духовно-інтелектуальні сплески не редукуються і не асимілюються ліричним "я", а продовжуються його обізнаністю, свідомістю зробленого. Звідси — особлива виваженість суджень, надійність морально-етичних критеріїв, невичерпність енергії власного поетичного пориву.

Вірш Д. Павличка захоплює обшири світової і, насамперед, вітчизняної культури в їх первородному вигляді, набуваючи особливої ваговитості, духовно-інтелектуальної глибини. Говорити так дозволяють не тільки твори на культурно-історичну тему, які складають цілий пласт, що проходить крізь усі книжки поета (згадаймо ранній цикл "Вчителям і друзям", "Київські сонети", портрети із "Сонетів подільської осені" чи безпрецедентну в нашій поезії Франкіану "Задивлений у будучину"). Річ у тім, що освоєний художньо-філософський досвід проймає всю жанрово-тематичну товщу поезії Д. Павличка, виявляючись в культурі думки, її доцільному рухові від зробленого й осмисленого вглиб іще не пізнаного та не освоєного. Коли в сонеті "Бажання" (1972) із відносності знання видобувається його безвідносна цінність — сам процес духовної

роботи,— то це крок у "ясне вдалині", що відкрилося Тичині на межі "зросту і сили". Коли в рубаях читаємо: "Дай більше сміху, ніж плачу, // Не нарікай на тьму злостиво, // А краще засвіти свічу!", — то хіба не чуємо тут продовжену в нові часи Довженкову тезу про обов'язок мистецтва нагадувати людині, що життя саме по собі — найбільше благо? І якщо в ранньому вірші "Коли ми йшли удвох з тобою..." образ коханої, що топче житні колоски, втрачає святість і привабу, то хіба це не крок за грань, означену філософією "Лісової пісні" Лесі Українки?

Йдеться не про горезвісні "впливи", а про те, що Д. Павличко, мислячи оригінальне й самостійно, відштовхується від ідей та оцінок, що увійшли загальнолюдським набутком у суспільну свідомість, її культурний шар. Помітність цих вихідних положень різна, та й залежить від освіченості читача. (Скажімо, в поемі "Князь" 1986 р. позиція автора "Слова о полку Ігоревім" прямо включена в оцінковий ряд, тоді як 6-й сонет "Гранослова" доносить людинолюбний пафос "Мандрівки в молодість" М. Рильського в "знятому" вигляді: "Безсмертя виростає не з могили, // Воно встає з колиски до вікна — //В житті його велика таїна"). Але так чи так думка Д. Павличка колоситься на розораній попередниками ниві, живиться її соками, здобуває на силі, не втрачаючи самотності. Суть у тім, що весь свій поетичний світ Д. Павличко розбудовує не в порожнечі, а в обжитому людьми часопросторі. І тому він такий багатий, запліднений ідеями та почуттями, а сам Д. Павличко як творець цього світу — не самотній, сповнений згуртованої потуги багатьох.

До речі, через оцю відкритість поезики у величезний культурно-історичний простір їй часом ніби бракує самородного формального блиску, сліпучої яскравості, що зачаровує, приміром, у ранньому Тичині. Зате й таку глибину змістів, яку несе в собі оксамитна дисциплінованість Павличкових картин, знайти ще десь не так легко. Гадаю також, що тут, у вільному засвоєнні світової культури, її творчому пошануванню — початок і кінець Павличкового традиціоналізму, зв'язку й кровного обміну між його лірикою та гуманістичною думкою людства в усій множині її мистецьких виявів. Обмін такий не заважає народженню нового, але живить його і в змісті, і у формі.

Вдивляючись у присвячені Франкові вірші Д. Павличка, ці духовні артерії ясно бачив А. Малишко: "Павличкові цикли віршів про Каменяра мають своє особливе і особисте забарвлення, якесь тонке, органічне і, я б сказав, автобіографічне карбування. І їхнє своєрідне, з точним, ніби викутим словом звучання носить на собі печать творчого духу, який не можна переоцінити, назвавши його Франковим напрямом у нашій поезії. Є своя особлива принада у відшуканні і відкритті нового, до тебе не сказаного. Але також є принада відкривати нові скарби на тій дорозі, що нею пройшов твій талановитий попередник. У Павличка є обидві риси цього обдаровання".

Кожна велика культура усвідомлює себе не лише ставленням нових генерацій, мільйонне, а й індивідуально, сприйманням видатних особистостей, що може з отим ставленням поколінь і розходитися. Праця таких видатних осіб зосереджує в собі вершинні здобутки культури, пов'язує минуле з майбутнім, їх творчість стягає різні часи у вузли культурно-історичного досвіду, що не дають розснуватися й урватися

тисячам різнорідних ниток духовного прядива. Такий скарбівничий обов'язок брали на себе М. Ломоносов, Ромен Роллан, Я. Івашкевич, невтомний Каменяр, іменем якого тепер і пояснюємо цей особливий тип письменника. Після М. Рильського культурологічні функції української літератури найбільш послідовно перебрав на себе Д. Павличко, маючи І. Франка за взірць творчої невтомності, а навіть і мети роботи, що виконується не заради слави. "Учителю, стою перед тобою, // Малий, вчарований до німоти" — це не ювілейний уклін Франкові, а захоплення майстром у робітні, де не стихає труд. "Я добровільно став на це каміння люте, // Запалений твоїм натхненням назавжди", "В мені живе одна клітина вогню твого", — так говорить поет "задивленому в будущину" Франкові. Саме задивленому в майбуття, бо все, що людство створило і нагромадило в культурі за тисячі років, наближає грядуще торжество правди і краси. Тому, думаючи про Франка, Павличко стверджує: "Не відходить з ним його епоха, // Вона лише збирається прийти".

Орієнтація на суспільно-естетичний ідеал, діалектичне ставлення до нього позбавляє культурологічний аспект творчості Д. Павличка музейної устояності, утопічної позолоти, яка часом полискує в рафінованих рядках, скажімо, М. Зерова. "Золотий вік" людства для Д. Павличка не позаду, а тільки попереду. Всі засвоювані ним мистецькі здобутки включені в пізнання нових явищ дійсності, суть прологом, а не епілогом оригінале них образних структур.

Так, прометеївський пафос, ще древніми виплекана ідея гуманістичної самопожертви вияскравлюється в картинах воєнного лихоліття і переводить монолог ліричного героя "поєми "Вогнище" (1979) у філософську площину: "Я вогнищем відчув себе на полі, // Що спалює людські страждання й болі... ...Прийдіть усі, і в попіл я оберну // Зневаги й рабства заскорузлу скверну!"

Відданість традиції простежується і в стилістиці Д. Павличка, котрий і за найсміливіших новацій молоді віддає перевагу класичним формам, передовсім сонету, нормативному віршеві в усіх поетичних жанрах. "Віршові канонічні форми, — вважає поет, — надзвичайно живучі. Вони фактично незнищені. У боротьбі з ними поети винаходили, винаходять і винаходять нові засоби поетичного висловлювання, але ніколи не перестануть народжуватися нові гекзаметри, терцини, сонети. Нові за змістом і вічні за формою. Поетичне новаторство виявляє себе передусім у змісті". Хоча й форма під пером Д. Павличка зазнає змін, "розковується", породжуючи несподівані естетичні ефекти (відгомонам давнього чогось і перевіреного огортається новітній зміст у "Білих сонетах", 1968). Загалом поетові близькі строгі форми — рубаї, терцини, сонети, що відповідають його чіткому мисленню. "Найважливіше, — вважає Д. Павличко, — мовиться і пишеться коротко".

Сказане про культуру стосується й народної пісні, фольклору, що входить у вірш Д. Павличка й етнічно впізнаваним порівнянням ("як дозріває тиші вічна мить і, мов зернятко в яблуці, дзвенить"), і недієвістю картини, навіть за статичної експозиції сповненої руху ("зомлів од жару переповий корч"), символікою чисел ("Два кольори"), низкою традиційних образів ("Впали роси на покоси", "Лелеченьки"). Але головне —

ясними етичними критеріями, що не дають схити у розрізненні доброго і злого, чесного і брехливого. Ця вимога ясності раз по раз заявляє про себе і в публіцистичних рядках, і в стриманій медитації, де, здається, сам народ із властивою йому широтою погляду й навіть дотепністю роздумує над життям і смертю: "Благослови свої життєві сили, // Щоб так, як він, свою верстати путь, // А помирати можна вже як-будь".

Натурфілософською сторінкою лірики Д. Павличка бачаться "Сонети подільської осені" (1973), відмічені рідкісним поетичним живописом, реалістичністю штриха і барви, які лягають на полотно за велінням не самого прискіпливого розуму, а й художницької інтуїції, моментального чуттєвого сплеску ("В повітрі потривоженість така // Тонесенька, як голка літака, // Що тягне білу нить за видноколи").

Здається, ніби за нагальними справами, полеміками, літературно-громадською веремією поетові досі й ніколи було побути наодинці з природою, вчаруватися нею, втішитися, і ось випала нарешті така тиха година. З глибини пейзажу, як із самого себе (бо так воно і є!), Д. Павличко видобуває те, що однаково належить і людині, і світу, що лишається по людині в піднебессі і тече рікою часу, торкається нас, зачіпає, збуджуючи неясну тривогу і бажання відповісти на німе, поза словом простягнуте питання:

Зірки колючі і сухі, як стерні,
Земля і небо повні дивних зваб.
Забулося, що жив тут бідний раб,
Збирав по ночах колоски мізерні
І мріяв дідича прибить до дверні,
Та сам помер, бо на журбу заслаб.
Його сліди мене гукають нині.
Печаль стискає серце в самотині —
Лишився тільки погляд в небесах.
("Вечір")

Своєрідне "інтермеццо", повне малярських чарів, росяної свіжості, неспішної філософської задуми, на яку настроює осіння прозорість, спочила по трудах далина, питальна нота передзим'я.

Бо таки наставала нова пора. Не тільки у подільському, а й суспільному просторі, "зима тривоги нашої" і глибоко затаєних сподівань, глухого подиву від штучної радості і крикливої похвальби, якими метушливо пригорталося нещедре суспільне жниво. Щемку цвіркунову ноту, як сказав І. Драч, повів ніби сам собі, зневажаючи лукавого поціновувача, М. Вінграновський; при корені й кроні під київським небом збився із зоряного путі, прикоротив свій карколомний метафоричний крок І. Драч; поменшало доскіпливої в'їдливості в книгах Б. Олійника; Ліна Костенко мовчала.

Прагнучи якось пояснити цю живу реакцію літератури на розходження громадянського слова і діла, критика заговорила про занурення її в морально-філософську проблематику. Хоча справді і моральною, і філософською проблематика ця була всупереч войовничій загальниковості й поверховості змісту, до яких атмосферою

громадського життя заохочувалася художня думка. Дорога, якою Д. Павличко обійшов баговиння догматизму, бадьористої софістики та похвальби, пролягла крізь подільську осінь.

А коли митцеві стало тісно в безлюдді, він ступив ізнов на духовний материк, висвітлюючи величні постаті на темному історичному тлі. Драматичну мить тріумфу героя над власною смертю, жорстокою тупістю часу, оточення — ось ракурс, який обирає Д. Павличко, створюючи галерею портретів. "Дух від покори, від брехні вуста, // А зір від злуди відмивати буде // Твого страшного слова чистота! ("Юліус Фучік"); "Світ у зірках читав його ім'я, // Лиш у пісках Лівійської пустині // Не відала про це сліпа змія" ("Антуан де Сент-Екзюпері"); "Стає над ним убивця, як примара, // Впритул стріляє, ще, і ще, і ще... // — Хіба не годі вже, — питає Че. // І сміхом зблискує зіниця кара" ("Ернесто Че Гевара"). Бунтом культурно-історичних аналогій і прозрінь завершується "інтермеццо" Д. Павличка, котрий не приймає тиші і благодушся ("Я проклинаю тишу супокою, // Блаженство дорогої самоти, // Напоєне трутизною гіркою. // Жду ранку, шуму, крику, суєти").

"Є насолода у борні", — ці пушкінські слова пояснюють натуру поета, якого кличуть сурми на світову битву добра і зла, правди і кривди, якому незатишно і нудно стає зрештою скрізь, крім її передового рубежа. Не слава веде митця на неї, а віра в людину. Іспит життям на гуманізм — ось що відбувається в бурхливому ліричному нурті і є митецьким кредо Д. Павличка:

Від полігонів сивіють луки,
Кришиться неба синій азбест, —
Що тут робити? Вмерти з розпуки?
Hi! Navigare necesse est!

Вірші та поеми другої половини 70-х (почасти представлені розділом "Вогнище", в основі якого — одноіменна збірка, 1979) — епізоди цієї боротьби, етичного протистояння, лінія котрого пролягає крізь душі. На думку Д. Павличка, "поезія — найдраматургічніший жанр, в кожному справжньому вірші — схована драма, зачаєний конфлікт. І чим ширший фронт того конфлікту, тим значиміший поетичний твір". Діалектична боротьба суспільне значимих ідей утверджується як визначальна риса поезії Д. Павличка, її захоплююча суть.

Тому, як не дивно, про ідейно-змістовні поезії митця в сукупності говорити важко — кожна з них більша чи менша драма, що відбулася на наших очах, вивергнувши чергову глибу життя. Скажімо, у вірші "Вертеп" показано, як у незайманій дитячій свідомості відбувається зміна понять святого і грішного, спадають паперові крила християнської чистоти, одіозні перед лицем враз побаченої земної любові, в слухняному "янголові" прокидається одержимець, зманений зі сліпої кліти наївності сяючим, грізним, смертельним життям:

Я не взяв ні гроша. Тільки серце мені
Та опришківська ватра навік переплавилася.
Сповіщав я про бога, але в глибині

Свого духу — чекав на пришествя диявола.

Такі відкриття відбуваються чи не в кожному вірші Д. Павличка, складаючись в зацікавлене, історично проникливе бачення, переживання дійсності. Поет висвітлює її на зрізі діалектичних переходів і заперечень, у мить якісних зламів.

Архітектоніка вірша Д. Павличка (з бігом часу це особливо помітно) визначається рухом думки через діалектичне заперечення вихідної тези та її потвердження на новому знаннєвому рівні. Можна бачити в цьому виключний вплив сонетної композиції, якою поет оволодіває досконало. А можна — й більш глибоку традицію, від якої взагалі бере свій початок інтелектуальне письменство і яка простежується від часів античного театру з періодами строф та антистроф його хорового співу.

Про це красномовно свідчать поеми Д. Павличка. Так, у "Поєдинку" (1978) герої-побратими, зведені у гладіаторському герці, прикидаються, імітують бій, та скоро переконуються, що "несправжня битва страшніша від справдешньої стократ". Тоді кожен починає зумисне наражатися на меч супротивника-друга, але цей альтруїстичний порив заперечується думкою про ганьбу, яка довіку ляже на переможця. Починається справжня січа, де кожен прагне перебрати на себе страшний моральний гніт і тим урятувати побратима... але ж при цьому вони вже виконують не свою, а диктатора волю, їхня воля лишилася перед поєдинком, на обіцяних їм за відмову битися хрестах: "Не жаль мені життя, ні побратима, // Та жаль, що ми не вмерли на хрестах!..."

В періодах заперечень гартується оцінка Ігоря в поемі "Князь" (1986). Пихатий невдаха, боягуз, що піддався каганові, утікач, котрий зрадив віру, любов і пам'ять загиблих,— через пекельний суд совісті проводить Д. Павличко героя, аби дійти висновку, що й оцей суд — частина його подвижництва, рокована відповідальністю державного діяча.

Якою б сильною не була вихідна, експозиційна ідея твору, вона обов'язково буде підважена, переглянута і ляже підмурком вищої ідейної споруди. Це стосується й емоційної барви твору, яка під пером Д. Павличка міниться в усьому спектрі людських почувань. Перечитуючи Р. Барадуліна, поет висловив таку думку: "Вміння робити вірш в нутрі емоційно суперечливим свідчить про витончений, спостережливий і філософський талант". Важко не згадати її, вдивляючись у "Таємницю твого обличчя" (1979), занурюючись у цей багатий і складний світ почуттів.

В останні десятиліття (особливо після відходу В. Сосюри) нашій ліриці стало якось незручно говорити про любов — захоплено, жагуче. Сповідь така здалася наївною, хоча насправді боязню безхитрісної щирості заявило про себе духовне відчуження і навіть зубожіння внаслідок девальвації багатьох морально-суспільних ідеалів. Коли б не вірші М. Вінграновського, І. Драча, Л. Талалая і, може, ще кількох (на розсуд читача), криза інтимного вірша була б незаперечною. Але ж річ у тім, що це не просто криза одного жанру, а втома і вистудженість душі, збайдужіння особистості аж до дна (чи бездна) власного ества.

Це гостро, як біль, як зяючу порожнину в обороні духу відчув Д.Павличко. Тому

"Таємниця твого обличчя" хоч і увійшла в десятиліття явищем майже унікальним, та аж ніяк не випадковим. З гуманістичної точки зору її суспільний сенс не поступається найгострішим інвективам та притчам поета.

З вершини життєвого досвіду Д. Павличко оспівав любов як найбільшу цінність життя, запоруку його осмисленості й тривання; як виклик розжирілому на брехні святеннику і зжовклому від нудоти циніку він підніс її горді знаки на філософсько-історичну височінь: "Цілунок стишені й неситі, // Полови сонячна луска; // Як пальми слід на антрациті, // На спині слід від колоска".

Низкою сліпучих, стугнувятих образів ожив в українській поезії поганьблений жанр еротичної лірики, що має в світовій культурі величезну багатовікову традицію від Сапфо й Катулла до Бодлера й Тувіма. "На пахучім сріблі сіна // Чарка любовців терпка. // Дико блиснули коліна, // Як зіниці хижака", "На грудях, на стрункому лоні // Одежу тихо розпина. // Неначе куля на долоні, // Лежить прекрасна і страшна", — Д. Павличко сьогодні єдиний, хто сміливо, не схиблюючи проходить самою гранню естетично припустимої натуралізації малюнка, збагачуючи враження тло поезії, повертаючи їй розріджену романтичним сиропом життєву достовірність і гостроту.

Це не заважає йому сягати філософських висот, доходити вагомих істин. Власне, заради них поет і вдивляється в реальність зблизька, з онтологічною цікавістю і духовним потрясінням, закладеним у самій суперечності між безконечною любов'ю і кінечним життям: "Та вже не прилетить моя любов прозора. // І добре, що нема нікому вороття, // Що на одну любов дано одне життя".

Любов як вседержительниця життя — єдиний і наскрізний мотив інтимної лірики, таємниця, розгадувана Д. Павличком. "Поезію творить любов, а не злоба, — пише він у слові "Про себе". — Ненависть — звіряче почуття, і, власне кажучи, ради того, щоб вона зникла з людських взаємин, жертвували своїм життям великі подвижники й світочі доброти. Якщо в моїх творах присутня ненависть, то це означає, що я жив у жорстокі й складні часи".

1977 р. Д. Павличкові за книгу "Любов і ненависть" була присуджена Державна премія Української РСР ім. Т. Г. Шевченка.

80-і роки не вносять у поезію Д. Павличка помітних змін, хіба що видається вона більш зосередженою на соціально-філософській проблематиці, більш свідомою власної природи (не випадково збірка 1984 р. має назву "Спіраль" — знак діалектики). Як показав досвід, напрям роботи ще замолоду було обрано правильно: "я радію, що мені болить // Оце ж таки, що змалечку боліло". А це — рідний оберіг ("Франківщино! Моя висока земле..."), філософсько-публіцистичні роздуми, навіяні мандрівками в чужі краї ("Вірші з Парижа", "Вірші з Афганістану"), проблеми внутрішнього життя і передовсім — боротьба з лицемірством, облудливістю й кар'єризмом, вимога правдивості, що одна є запорукою тривалості створюваного: "В одній словесній непохогшій плоті // Згоряє те, що брехнями гуде, // А сяє те, що в істині й скорботі".

Не перестаєш лише дивуватися, з якою неослабною енергією втуртується поет у щодення, як гостро й моментально реагує на кожний прояв соціально-психологічного

негаразду, мовби й нема за плечима років та й, що там гріха таїти, невеселого досвіду протистояння казенній тупості й самодурству ("Бабуся з квітами", "Жадаючи лиш слави й пишноти", "Притча про Правду" та ін.). Як ніхто інший він має право на твердження: "Чуюсь добре лиш на полі бою, // Під вітрами ленінських знамен".

Здавалося б, можна тут згадати й про риси донкіхотства, але заважає... бачення вітряка, безвідмовне почуття реальності, філософська проникливість погляду, що в одній далині відкриває іншу, не даючи розіміти в ейфорії остаточних тверджень, яка закінчується розчаруванням. Говоримо нині про збої у трудовій, землеказарській моралі, яка прийшла на зміну землевласницькій, та була зневажена і ослабла. Саме Д. Павличко ще 1984 р. ("Смереки") показав це на рівні зводин із власною совістю того, кому за всіх збитків і втрат однак треба жити, працювати, збирати до купи розшарпану душу,— бо як інакше? У постійно прирощуваній етичній перспективі — суть художньо-філософських одкровень Д. Павличка, заповіданого ним "бездна між словами". Це його свідомо торований митецький шлях, жажлива потреба натури: "Я в кожній пісні вчую ноту // Душі своєї — сопілчаний, шершавий голос".

Від 60-х років Д. Павличко пише для дітей. Великої популярності зажили його поеми "Золоторогий олень" (1968), "Пригоди кота Мартина" (1987), в яких прозирає поетика народної байки, як її розумів, зокрема, й І. Франко, створюючи свого "Лиса Микиту". Динамічність сюжету, яскравість характерів, житейська вираженість оцінок, за якими боягузтво і скнарність висміюються, а шануються чесність і мужність,— все це не так адаптація для дітей дорослого світобачення, як міта народної етики, зрозуміла і старому, і малому. Поет не вигадує, не сідає перед читачем навпочіпки — він передає дітям успадковану плазму народної моралі у формі поетичної алегорії, байки, дотепу ("Папуга", "Півень", "Лелека"). Але цікаво, що так само, як у його "дорослий" вірш не раз перехлюпується збережена хлопчача запальність, відчайдухність Котигорошка й задивованість Телесика, так і в "дитячий" вірш переливається часом доросла жура, а точніше, безілюзійне відчуття моменту, буде це мить задуми над сторожким прозорим плесом чи відчуття того, як визріває осінь на червневому осонні: "Дні безжурні, дні веселі, // Тріумфуюча трава! // Тільки джміль з віолончелі // Звуки смутку добува".

Такі вірші ("Весна", "Вітряк") багато говорять і дорослим, і дітям, а тому, певне, дітям більше, бо вони більше цінують поважність звернення. Про це інколи забувають наші "дитячі" віршарі. Тим часом життєва мудрість, особистісність або ж характерність і вивищує над плином одноденних поетичних "метеликів" дотепну й по-дідівськи добру мову

поезій М. Стельмаха, зачаровану власним образом розповідь М. Вінграновського, вимогливу, як іспит, казку Ліни Костенко, далекоглядний вірш Д. Павличка.

"З ініціативи й благословення Рильського почалась моя перекладацька служба в українській літературі", — пише Д. Павличко, спогадуючи 1953 рік. Вже тим, що зроблене на цій ниві, поет може звітувати перед своїм народом і часом. Сам лише "Світовий сонет" (1983)—своєрідна індивідуальна антологія, яка укладалася протягом багатьох років і відбила поетичні смаки й уподобання Павличка-перекладача, е

справою подвижницькою. І річ не лише в майстерності відтворення оригіналів, відміченій фахівцями, а й у тому, що зусиллями Д. Павличка фактом української культури стали цілі поетичні світи. Вони розширили межі національної традиції і явили точки її зіткнення зі світовим літературним процесом. Уповні це дасться взнаки через покоління, але ідейно-естетичний досвід Норвіда й Еліста, Чавчавадзе й Хосе Марті, Вотева і Негоша, багатьох інших, частково представлених серед перекладів у третьому томі, засвоюється й нині.

Навряд чи треба говорити, як ці перегорнуті глибини збагатили творчість самого Д. Павличка; це — очевидно. "На моє глибоке переконання,— каже автор "Світового сонету".— бути в наш час "чистим" поетом не можна. Та й не потрібно. Якщо ж не вдається проза, пиши статті. Якщо вони не виходять — перекладай. Якщо з тебе непутящий перекладач, шукай себе в драматургії чи в роботі сценариста, не минай спроб висловитись як публіцист. Не замикайся в поетичній творчості, бо кожен вихід з неї в іншу сферу збагачує саме її, твою рідну поетичну стихію".

Сказане potwierджується й плідною, багатолітньою працею Д. Павличка і в галузі критики та літературознавства. Започаткований студією над сонетами І. Франка науково-літературний доробок поета складається нині із сотень (!) статей, переважно портретного характеру, невеликих за обсягом і вельми цікавих за змістом, відмічених особливою чіткістю провідної думки. "Магістралями слова" (1978), "Над глибинами" (1984), "Біля мужнього світла" (1988) — не просто збірники статей. Це — складена з окремих розвідок довготривала, важка і захоплююча експедиція вглиб материка світової та рідної української культури, яка потребувала від Д. Павличка великих сил, але віддячила такою широтою мистецького світогляду, якою міг похвалитися хіба що М. Бажан.

В одному з віршів 1972 р. Д. Павличко скрушно зітхнув, поглянувши на безмір за громадою вже зробленого, просторінь, яку б так хотілося охопити розумом і серцем:

Розпочав я сто робіт,
Сто та ще й одне начало.
Глянути не встиг на світ,
А воно й смеркати стало.

Відтоді минуло півтора десятиліття. Багато нового і доброго виніс поет зі своєї робітні на люди. А це почуття постійного невстигання, невтоленості, затаїтої творчої гонитви за обрієм, здається, тільки зросло: "Допоки я не захолов, пали мою ледачу кров",— сказано у вірші "Мій болю" (1984). Невситима жага мислі й почуття, захопленість новою далиною і є "сто першим" началом Дмитра Павличка, його головним і останнім доказом у гуманістичному твердженні "Людино — ти можеш!". Такому доконечному твердженні в наш складний, тривожний, вирішальний час.

Дмитро Павличко поет щедрого і своєрідного обдаровання, в палітрі якого яскраво просвічують барви українського поля, людської душі і філософського роздуму. Легко писати про закінчений труд чи пройдену дорогу, але далеко складніше аналізувати явище, яке все в розвитку, і його глибина ще не зміряна ехолотом, а дорога не розбита

на кілометри. Отакий і талант Дмитра Павличка. Кажуть, художник зростає по етапах. В поезії Павличка можна прослідкувати оці дуже цікаві етапи зросту, можна визначити основні лінії його роботи як поета-майстра, але обрії його творчих шукань все ширшають і виповнюються новими картинами життя і часу, голос набирає змістовної поліфонічності, емоційної рясності і потужності. Він весь у весняній мандрівці, із своїм міцним, життєлюбним талантом, і заявить про себе ще не одним гарним зразком поетичного натхнення, не однією піснею чи поемою. Пам'ятаю вихід у світ його першої книжки у п'ятдесят третьому році. Та й самого поета знаю з тих днів, широкоплечого, темпераментного юнака, з великими очима, в яких ніби світилося і вабило зелене гуцульське Покуття. І перша книжка, не такої ще вправної руки, пахла батьківською ріллею і рясним пилом доріг, вабила читача чистотою слова, зворушливими інтонаціями та картинами народного життя.

Я народився на землі
Від батька, що орав ту землю.
Ніколи я не відокремлю
Себе від хлопської ріллі.

У всіх нас, поетів старших і молодших, вихідців із селянських родин, від руської юності і до сивизни бринить в серці журавлиний ключ рідного поля, осінній обрій в багреці та злоті, живе у пам'яті той черствий, загорьований шматок хліба, з яким тебе проводжали в дорогу. Асоціації і видозміни цих вражень пробиваються через брили життя, через нові нагромадження вражень і придбаних знань, через ерудовану психіку нового світу, щоб встати перед очима в своїй духовній чистоті і гідності вечірнім вогником, материнської ласкою, першим незабутим коханням. Світ можна змінити чи перетворити, але забути все, що пов'язано з ним, неможливо. Жорстокі та добрі напластування подій і явищ іще точніше й випукліше підкреслюють минуле. І в нових крилах залишається та основа, з якою ти прийшов у життя. Тому і в Дмитра Павличка розвинувся, задзвенів, зацвів у слові вічний катран прикарпатського Покуття, з смереками і дубами, з мозолистими, шкарубкими долонями батька, з ріллею, що пахне залізним плугом і посіяним зерном. Тому в поета зрубана ялиця плаче людськими сльозами, і жаль йому пшеничного колоса, який топче ногами кохана дівчина, бо той колос виплекали хліборобові руки. Лісове пташа свистить у нього за пазухою, як у чародійника, душа гуцула роздмухує блакитний вогонь слова, і сам він схожий на сівача, в якого

...зернини — то слова.
Як відберуть їх на насіння —
Мене чекає воскресіння,
І сонце, і весна нова,
І слави жнива золоті.
Та мав би вищу нагороду,
Як стали б хлібом для народу
Хоч на єдиний день в житті.

Так починається чітко сформований поворот душі і слова. Обриваються на цьому крутому маршруті малі тіснуваті стежки дитячих вражінь і замилювань,— хоч і які вони чарівні,— конденсується внутрішня енергія почуттів, інші фарби лягають на палітрі, і приходить сувора мета суворого слова — служити людині. Явище нібито і не нове, але без нього поезія стає половою, самотнім самотнім тілом, сірим багаттям, яке нікого не зіграло, чи тією убогою іскоркою, що, не розгорівшись, погасла на вітрі.

Колись, після війни, відомий український письменник, що проживав у Львові, сказав мені з гіркотою: "Щось не видно у нас молодих поетів. Ось би в який час заговорити голосом Івана!" Він мав на увазі, звичайно, Івана Франка. Письменник у своїй гіркоті не добачав, як під сірими галицькими стріхами виростають молоді крила, як вони шукають Франкових маршрутів, і стануть лупати важкий камінь тієї дороги, що верстав і не докінчив великий співець. А сьогодні на Франковій землі працюють десятки на диво обдарованих і талановитих поетів, а з-поміж них крупним планом, масштабністю поетичного слова виділився Дмитро Павличко, книги якого знані тепер по всій Україні та й далеко за її межами. Він з перших своїх катренів став на ту тверду каменярську дорогу кропіткої упертої роботи, без зовнішнього блиску і словесної пишноти, без сухозлотиці дешевих метафор і рим, як стає молодий коваль до горна, певний своєї правоти і правди, з надією, що викуваний плуг прокладе борозну і знайдене мужнє, вірне слово породить пісню.

Дмитро Павличко, коли йому радісно чи гірко, весело чи сутужно, щоразу звертається до свого порадника і вчителя, до великого Каменяра, звіряючи йому свої таємниці і знахідки, ніби питаючи, які дороговкази ставити на життєвих шляхах і роздоріжжях.

Учителю, стою перед тобою, Малий, вчарований до німоти. Хто ще умів любити так, як ти, Хто кликати умів ще так до бою, Кого ще так боялися кати...

Багато хто з наших віршотворців дарував Франкові свої посвяти і послання. Але Павличкові цикли віршів про Каменяра мають своє особливе і особисте забарвлення, якесь тонке, органічне і, як б сказав, автобіографічне карбування. І їхнє своєрідне, з точним, ніби викутим, словом звучання носить на собі печать творчого духу, який не можна переоцінити, назвавши його Франковим напрямком в нашій поезії. Є своя особлива принада у відшуканні і відкритті нового, до тебе не сказаного. Але також є принада відкривати нові скарби на тій дорозі, що нею пройшов твій талановитий попередник. У Павличка є обидві риси цього обдаровання. Вони в його сьогоднішній поетичній практиці злилися в одне добре литво шукань і тверджень, в один міцний корінь, що дає плід і посів. Я не хочу бути настирливим у цитуванні поетових рядків, бо часто цитуванням та переказом самого змісту віршів наші шановні критики підмінюють внутрішню характеристику творчості, а особу поета роблять таким собі соціологічним додатком до його роботи. Але все ж хочу навести рядки, в яких Павличко певен своїх завдань:

Тепер не коле вже мене стерня,

Я — на хребті осідланого слова,

Дзвенить залізна рима, як підкова,

Прудкий скакун думки наздоганя.

Із таким щирим, відлितим словом, що дзвенить, як підкова, виріс поет Дмитро Павличко, щоб служити своєму народові. Скільки разів прихильники чистої краси благословляли поезію, повну спокою і тиші, слово, одвіяне від гіркоти чи радості життя. "Поезія — це найкращі рядки в найкращому ладу",— говорив англієць Кіто. Це гарно, але неповно, бо справжня поезія — це і цвіт землі, зачарований небом, і літопис пристрастей, і людська душа, сповнена торжества і муки, і ще, і ще... А починається вона там, де починається біль за людину; без цього вболівання об'єктивний світ поезії став би мертвим і сірим, як догма, що пережила себе, і всі її прикраси та обладунки стають порожніми брязкотельцями. Молодому поетові Дмитрові Павличку не довелося обирати символ віри. Така віра вже була втілена в титанічній роботі Шевченка і Франка, революційна поезія України повела її до нових вершин, і йому, дитині гуцульських трударів, плоті від плоті народу, юнакові, що знає, почім ківш лиха, випало стати в міцний злютований ряд поетів-громадян і з молодечим запалом обстоювати правду життя. А її обстоювати завжди нелегко. Минули літа в роботі, і ми бачимо, як змужнів тембр голосу поета. Тепер його легко можна розпізнати серед багатьох; звучання його набрало глибокої розмаїтості: лірична нота переплітається з сарказмом чи іронією, філософський роздум — з гнівним громадянським осудом; строфи відливаються і в сонет, і в поему, і в задушевну пісню. Така розмаїтість є добрим свідком творчих перспектив і потенціальних можливостей поета.

Павличко — людина допитливої, неспокоїної вдачі; якби не судилося бути поетом, став би, можливо, мандрівником чи відкривачем нових земель. Він багато мандрує. На його палітру лягли кольори польського і угорського неба, зашуміли в рядку сосни Суомі і канадських лісів, чорно-сині тони Куби, картатість нью-йоркського Бродвею. Але поза барвами і дивами зовнішнього світу, поза пишнотою рекламних вітрин і неонові мішури пильний зір поета бачить людину, в її падінні і зрості, в її внутрішніх пристрастях і конфліктах.

Інтернаціоналізм його мислення і совісті, виплеканий в надрах рідного народу, розкрився і задзвенів високою нотою у віршах суворих і ніжних. Ми відчуваємо, як сердечний біль поета переливається в "біль Гренади і траурну зажуру Конго", а глибокі свої симпатії він адресує кубинським дівчатам, що за бородачем офіцером ідуть з важкими автоматами за плечима. Душевна розмова його кладеться до убогої негритянки, рукам її він співає "золоту хвальбу".

Чорна моя! У чорну нивку

Малим багато я зерен загіб...

В мого народу у пошанівку

Чорна робота і чорний хліб.

Я все віднині робити буду,

Щоб слово "чорний" чистим було.

Оця повага до людини і її праці на землі, до її революційних, моральних і

національних святинь, до її минулого і майбутнього є характерною для закордонних циклів Павличка. І можливо, саме в ці часи, перебуваючи між іншими людьми, під іншими враженнями, в нього так гостро і по-синівськи ніжно забриніла основна струна його творчості, найінтимніша мелодія його життєвого покликання — любов до рідної землі, з її хлібом і сіллю, до її людей, з печальми і радостями, пошана до материнської пісні і мови, бо розлука з нею, в кожної людини поза категоріями поетичними, породжує щемний біль, ту невивчену безсмертну ностальгію, яка ніколи не минеться.. Вона жила у вогнистих Шевченкових творіннях, будила Франкові думи у європейській ночі, Рильському у Парижі щебетала українськими солов'ями і в молодій поезії України пустила свій животворний корінь. Тож не раз і не двічі мій друг карбує в рядках, в задушевних роздумах це високе почуття.

О рідне слово, що без тебе я?!

Осміяний людьми кретин-стиляга,

Безрідний, кволий жебручий блудяга,

Що сам забув давно своє ім'я.

Моє ти серце, пісня, і відвага,

І прізвище, і сила, і сім'я.

Ти вся душа нескована моя,

В найтяжчі дні — надія і наснага.

"В найтяжчі дні — надія і наснага"! Це не просто гарний, ефектний рядок, бо в ньому закладена тверда основа того, чим живе поет, що кермує його думкою і роботою. А сьогодні в Павличка тієї роботи задосить. Він добре настроєний, як музичний інструмент, кожна струна бринить, відповідає людині. І думкою, і звучанням, і вболіванням. Художник слова, створюючи хоч найменші цінності, сам зростає в роботі. Так здорове дерево відкладає міцний шар деревесу, щоб рясніше плодоносити. І птиця міцнішає в крилі. І вода вергає каміння, шукаючи бистрини плину. А що ж людина? їй дано мисль і чудодійний дар слова, аби перетворювати буття і формувати людське щастя. Поезія — найтонша форма перетворення і видіння світу, і служити їй — значить щоразу обновлювати себе, нарощувати нові клітини, бо відтворене не є доконечним, а перейдене не відкривається вдруге.

Молодий голос Дмитра Павличка вийшов сьогодні на нове широке коло. Він сам змужнів, став скупішим і суворішим на слові. Крутий етап роботи вимагає зосередження. Пора плодоносу просить гудзуватого коріння. Він сьогодні його відрощує, нещадно відрубуючи те, що непотрібне в дорозі, хоч іноді і жалкує за тим, що було несправедливо ображено чи переkreслено. Але не цим характерний сьогодні Павличко. Новий час породив не тільки в матеріальному світі нові енергії і відкриття, але і в духовно-творчому житті: заглибив процеси образного мислення, ускладнив ліричні рефлексії і асоціативні сполучення. Ідейно-філософська масштабність віку викликає сьогодні до дії поезію інтелектуальну, мудру на слові, безмежну в своїх категоріях і художніх потенціалах, де сфера емоційного звучання виповнюється своєрідною гамою кольорів, звуків, душевних відтінків і найглибшим — у меті своїй, —

найправдивішим і найпристраснішим зображенням і розкриттям людської вдачі. Діалектика душі прагне до складної діалектики слова. Отже, поетові із справжнім обдарованням є над чим попрацювати, відкриваючи нові сторінки ще не баченого і не пережитого, коли диво поетичного слова несе в собі величезну напругу надій і тривоги майбутнього дня. Дмитро Павличко мужньо виходить на цю дорогу. Пульс нової поезії, безкомпромісної до ідилічної бездумності і рожевого лакування, владно полонив його. Вірші "Руки", "Цимбали" та інші вірші збірки "Гранослов" є тому вірною запорукою.

Придивляйся до рук своїх. Придивляйся,

Думай, кому ти їх подавав неохоче,

Згадуй усе, що ти ними зробив.

Добре, якщо не затремтять ніколи

З ненависті до тебе твої власні пальці.

Ох, ці руки, ці мозолясті віти трудового життя! Вони пам'ятають звичку батька мислити мозолями, несуть твоє дитинство на глибоких зморшках, спалюють невірно обрану стежку. Підлість боїться помаху цих рук. Поетова мисль, шукаючи глибинних джерел, тепер одягає нову образну тканину: цимбалюк з обличчям, "як місячний вечір", "привезла мені валізку яблук і серце скарг", "плащі із льоду, як з нейлону, блищать на плечах лип і кленів", "скоро їх буде весна палити вітрами темними і солоними...". Ми знаємо, що ця міжрядкова тканина епітетів і порівнянь ще не є доконечною цінністю, але вона кладе хороші містки до складнішої метафоричності та філософських алегорій, які і є в поезії справжнім скарбом.

Мені хочеться побажати Дмитрові Павличку, як і самому собі, більше знайти оцих скарбів, цієї квітучої папороті щастя, що захована в тайниках слова. Але й то ще не все. Бо з кожною знахідкою кожен з нас іде на твердий іспит, на живий суд людського серця. Чи не так? А серце знає, де слово міддю дзвенить, а де розпадається, як глина. Тож нехай те відлите слово буде йому порадиником і супутником на шляху, по якому ще довго йти.